

Varga Ferenc

A mentő tűzvédelem fejlesztése – önkéntes tűzoltókkal I.

A közelmúltban tudományos értekezés látott napvilágot *A hazai mentő tűzvédelem szervezeti és technikai fejlesztési lehetőségeinek kutatása, különös tekintettel az önkéntes tűzoltóságok növekvő szerepére* címmel. A szerző elsődleges célkitűzése a mentő tűzvédelem lehetséges fejlesztési irányainak vizsgálata, amelyben kiemelt szerepet kap az utóbbi években látványosan fejlődő önkéntes tűzoltói szerepvállalás. Az értekezés a történeti áttekintés, valamint hazai és nemzetközi tapasztalatok alapul vételével, a szervezeti, szabályozási, gazdasági és műszaki vonatkozások elemzésével, komplex módon közelíti meg a címben foglalt célkitűzést. A napi gyakorlatban jól használható, rövidtávon eredményt hozó megoldási javaslatokat igyekszik nyújtani, emellett közép- és hosszú távú koncepciót is felvázol. Az értekezés tudományos eredményeit két részből álló cikksorozat mutatja be.

Fő célkitűzések

A kezdetektől fogva az emberi közösségek valamennyi tagjával szemben elvárás volt a fenyegető veszélyek elhárításában való közreműködés. A társadalmi és technikai fejlődés kikényszerítette a szakmai specializálódást, szakmai szervezetek létrejöttét, így a tűzvédelem, a katasztrófavédelem területén is, ennek ellenére a széles körű állampolgári közreműködés a modern társadalmakban sem nélkülözhető.

A katasztrófavédelmi törvény (Kat. tv.) rögzíti az állampolgárok közreműködési kötelezettségét, egyúttal az önkéntesen részt vevő társadalmi szervezetek, valamint az egyesületek és az erre a célra létrehozott köztestületek bevonását a védekezésbe. [1] Az önkéntes szervezetek fontosságát a hivatásos katasztrófavédelmi szervek vezetői és a jogalkotók egyaránt elismerik, ezt bizonyítja az a szabályozási tevékenység, amely a szakirányítást végző BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (BM OKF) által a Kat. tv. hatályba lépése óta folyamatos.

A tudományos értekezés a szakmai szabályozás támogatása érdekében, négy fő kérdéskörben végez átfogó vizsgálatokat, a következtetések egyidejű levonásával, szakmai javaslatok, ajánlások megtételével.

1. Kiemelt szakmai cél a mentő tűzvédelem területi lefedettségének növelése területi és szervezeti szinten, amelyhez szükséges az optimális diszlokációt megalapozó egymással szoros kapcsolatban álló szempontok meghatározása és értékelése.

2. A nemzetközi trendek és a magyarországi társadalmi igények szem előtt tartásával szükséges az önkéntes tűzoltó egyesületek (a továbbiakban: ÖTE-k) tűzoltási és mentési feladatokba történő bevonása feltételeinek vizsgálata és további javítása.

Az önállóan beavatkozó ÖTE-k feladatvállalását, a spontán alakulás helyett célzottan, a diszlokáció javítása érdekében célszerű támogatni.

3. A tűzoltó-szövetségi szerepvállalás növelése indokolt, amely - az állami irányítás primátusának biztosítása mellett - hatékonyan támogatja az önkéntes tűzoltó egyesületek működését és fokozza azok eredményes szakmai feladatellátását.

4. Az önkéntes tűzoltó egyesületek tűzoltási és mentési feladatok ellátásába történő – az elmúlt években fokozódó mértékű - bevonásához elengedhetetlenül szükséges a szakfeladatok ellátásához alkalmazható feladat specifikus műszaki technikai eszközrendszer megteremtése. A jelenleg heterogén eszközállománnyal rendelkező önkéntes tűzoltó egyesületek műszaki fejlesztését a beavatkozási képesség növelése érdekében tervezett módon kell végrehajtani.

A felsorolt hipotézisek vizsgálata a mentő tűzvédelem jelenlegi szervezeti rendszerének keretein belül került végrehajtásra, a már meglévő, működő hivatásos és a főfoglalkozású (önkormányzati, létesítményi) tűzoltóságokat determinálnak tekintve. Elsődleges cél annak vizsgálata volt, hogy az önkéntes tűzoltó egyesületek fejlesztésével a jelenlegi diszlokáció hogyan javítható.

Viharkárok felszámolása Szabolcsban

Szerzőnk és az önkéntesek

Dr. Varga Ferenc tű. dandártábornok a Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság igazgatója, 33 éve hivatásos tűzoltó. Évtizedek óta érdeklődik az önkéntes tűzoltó mozgalom iránt.

2000-től a Fővárosi Tűzoltóparancsnokság összekötője a működési terület önkéntes tűzoltó egyesületeivel. Előkészítője a 2004-ben ÖTE-vel előírt első együttműködési megállapodásnak. Kidolgozója a mára országosan alkalmazott SMS alapú értesítésnek. Egyik kezdeményezője az ÖTE-k önálló beavatkozását megalapozó szabályozásnak.

A CTIF Nemzetközi Tűzoltószövetség Önkéntes Tűzoltóságok Munkabizottság delegáltja, annak megalakulása óta.

A mentő tűzvédelem

A mentő tűzvédelem, mint szakkifejezés nem definiált, jelentése, feladattartalma a tűzvédelmi törvény (Ttv.) [2] fogalom meghatározásaiból vezethető le. Mentő tűzvédelemnek azt az elsődleges beavatkozási tevékenységet tekintjük, amely a tűzoltási feladatok ellátására és a műszaki mentés végrehajtására irányul, röviden a *tűzoltást és műszaki mentést*. A mentő tűzvédelem biztosítása érdekében létrehozott és fenntartott szervezetek a tűzoltóságok, amelyek tűzoltást és műszaki mentést végeznek. Ezek jelenleg hazánkban: a hivatásos tűzoltóság (hivatásos tűzoltóparancsnokság, katasztrófavédelmi őrs), az önkormányzati tűzoltóság, a létesítményi tűzoltóság és az önkéntes tűzoltó egyesület.

Az optimális diszlokáció

A tűzoltóságok tervszerű létrehozására, területi elosztására a *diszlokáció* kifejezést használjuk. Az optimális diszlokáció elsődleges szempontja a kiérkezési idő, vagyis, hogy a jelzésétől számítva mikor érkeznek ki, és kezdik meg a beavatkozást az eseményhez riasztott erők. Ez a tűzoltás hatékonyságát, a műszaki mentések alkalmával az életmentés eredményességét nagyban befolyásolja.

Az *optimális diszlokáció* nem azonos a maximális védelemmel, hanem a szakmailag kielégítő védelmi szint és a vállalható kockázat, valamint a finanszírozhatóság közötti egyensúly megteremtése. [3]

A mentő tűzvédelem optimális diszlokációját meghatározó szempontjait a szerző az alábbiakban jelölte meg: [3]

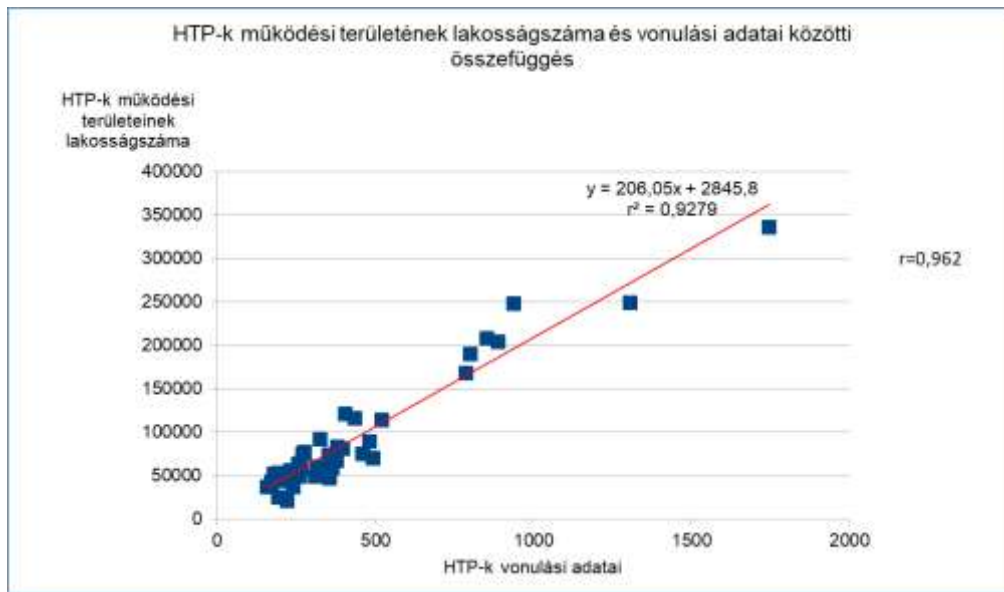
1. Kiérkezési idő
2. A védett település jellemzői
3. Kiemelt létesítmények, illetve speciális veszélyforrások
4. A területre végrehajtott vonulások átlagos száma
5. A legközelebbi tűzoltóság típusa és távolsága
6. Gazdaságosság (költséghatékonyság, finanszírozhatóság)

A felsorolt szempontok részletes elemzése alapján kijelenthető, hogy kizárólagosan földrajzi adatokra (vonulási távolság, vonulási idő) támaszkodó diszlokációs rendszer nem jeleníti meg kellően differenciáltan a településeken jelentkező tűzoltási-mentési feladatokat és más szempontokat (lakosság/népsűrűség, lakóépületek száma) is be kell vonni a mentő tűzvédelem fokozatának (beavatkozó ÖTE, ÖTP, KŐ, HTP) kialakításában.

Az optimális diszlokáció értékelése

A szerző a feltételezésének helyességét a matematikai statisztika módszereivel (Pearson-féle korreláció) ellenőrizte. A kutatás során a tűzoltóságok vonulási adatai és azok működési területének nagysága, a hozzá tartozó települések száma, a lakóépületek száma és jellege, lakosság száma/népsűrűsége adatai közötti összefüggéseket elemezte, amelyeket figyelembe véve a tűzoltóságok optimális diszlokációja kialakítható. Az elemzés alapjául a Központi

Statisztikai Hivatal adatbázisában, valamint a BM OKF adatnyilvántartó számítógépes rendszereiben (KAP Online, DÖMI) rendelkezésre álló információk szolgáltak.[3]

1. ábra: HTP-k vonulási adatai és működési terület népszerűségi mutatóinak összefüggése
Készítette: a szerző, forrás: BM OKF adatbázis

Az elvégzett korrelációs elemzés alapján a következő összegző megállapítások tehetők.

- A tűzoltói beavatkozások száma megyei, HTP és ÖTP szinten a legerősebb összefüggést a népesség/lakosság számával mutatja. A beavatkozó ÖTE-k esetében az eredmény értékelésekor figyelembe kell venni, hogy időszakos készenléteket látnak el, így a beavatkozási esetszámuk eltér a bekövetkezett események számától.
- A tűzoltó szervezetek és működési területének mérete, továbbá a települések száma alacsony mértékű összefüggést mutat a beavatkozások számával.
- A lakóépületek száma és jellege/szintszáma közepesen korrelál a tűzoltói események mutatóval. A legerősebb összefüggést a lakások száma mutatja a beavatkozásokkal.

A kutatási eredmények alapján, logikai függvényrendszerek együttes alkalmazásával, informatikai alkalmazás készült, amely a települések egyes mentő-tűzvédelmi jellemzőinek és statisztikai adatainak megadásával, azok mentő tűzvédelmi szintjét, kategóriáját, erő-eszköz szükségletét képes meghatározni.

A program keresőmezője tartalmazza az ország valamennyi települését, amelyből egyet kiválasztva a függvény szintaxisa az argumentumokat hozzárendeli az adatbázisokból (vonulási statisztika, TMMT-k száma, vonulási idő, népességi adatok).

Első lépésként a program a logikai függvény alapján meghatározza az adott településen szükséges mentő-tűzvédelem szintjét, vagyis az *alapvédelmet*. Az alapvédelmet biztosító tűzoltóság szervezeti formája lehet: beavatkozó ÖTE, ÖTP, KŐ vagy HTP.

Második lépésben a program a legközelebbi állandó készenléti egységgel rendelkező, vagyis a *fedővédelmet* biztosító tűzoltóság vonulási idejét figyelembe véve módosítja, módosíthatja az első lépésben meghatározott, az alapvédelmet ellátó tűzoltóság szervezeti szintjét.

2. ábra: A program kezelő, illetve megjelenítő felülete.
Készítette: a szerző

Következtetésként a szervezeti fejlesztés megoldását a szerző egyértelműen az önkéntes tűzoltóságok erősítésében látja. Szükséges az önkéntes tűzoltóság jogi és szervezeti szintű kapcsolatának erősítése a települési önkormányzattal (például köztisztület alapításával, önkormányzati intézményként, stb.)

Célzott támogatás

Az önkéntes tűzoltóságok spontán alakulása helyett, a célzott, a diszlokációt javító létrehozást kell támogatni, központi források bevonásával. Jogi és gazdasági eszközökkel erősíteni kell az önkéntes tűzoltóságok fenntartásához fűződő önkormányzati érdeket, egyúttal az önkéntes tűzoltók motivációját is. A fenti, az optimális diszlokációt célzó fejlesztésekhez elengedhetetlen a vonatkozó jogszabályok és belső normák módosítása is. [4]

Az önkéntesek hazánkban

Az *önkéntes* fogalma egyszerre jelöli azt a feladatot, amit önkéntesen vállalnak és azt a személyt, aki szolgáltatásait önként ajánlja fel.

Az önkéntességet három jellemző tulajdonság határozza meg:

- A tevékenység nem folytatható elsősorban anyagi ellenszolgáltatásért, bár a kiadások megtérítése és jelképes fizetség megengedhető,
- A tevékenységet önként kell végezni, az egyén saját, szabad akarata alapján,
- A tevékenységnek - az önkéntesen kívüli - más személy hasznát kell szolgálnia, vagy a társadalom egészét.

Az önkéntes mozgalom legnagyobb múlttal, hagyományokkal és nem utolsó sorban szakértelemmel és felkészültséggel rendelkező szervezetei az önkéntes tűzoltók. Az „önkéntesség” elvét a - köztestületként működő - önkormányzati tűzoltóságoknál (ÖTP) és az önkéntes tűzoltó egyesületeknél (ÖTE) is megtalálhatjuk, azonban a klasszikus önkéntes működés az utóbbiakra jellemző.

A Ttv. meghatározása szerint jelenleg *önkéntes tűzoltó egyesület*: a tűzmelegelőzési, valamint a tűzoltási és műszaki mentési feladatok ellátásában közreműködő vagy részt vevő olyan egyesület, amely alapszabályában ezt tevékenysége céljaként rögzítette. [5]

Mérföldkőnek tekinthető a Ttv. 2013. évi módosítása, melynek révén a tűzvédelmi törvény megkülönbözteti a közreműködő önkéntes tűzoltó egyesület, illetve a beavatkozó önkéntes tűzoltó egyesület fogalmát. [5] A *beavatkozó önkéntes tűzoltó egyesület* a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve vezetőjével kötött megállapodás alapján a vállalt tevékenységi területen önállóan végez tűzoltási, műszaki mentési feladatokat.

ÖTE számok

A jelenleg országosan bejegyzett 646 ÖTE taglétszáma több mint 22.000 fő. Közülük 616 rendelkezik a katasztrófavédelem helyi szerveivel kötött Együttműködési megállapodással. Taglétszámuk: 17.000 fő, ebből 8.400 fő vállal szaktevékenységet. A taglétszámon felül további több mint 2.200 fő ifjúsági tűzoltó is van az ÖTE-k szervezetében. Az ÖTE-k 2018-ban 32.025 eseményről összesen kaptak SMS értesítést, összesen 6.362 eseményhez vonultak.

A káresemények felszámolásában való részvételük mintegy 200 millió Ft-os megtakarítást jelent a katasztrófavédelem részére. Az ÖTE-k 2018-ban is jelentős szerepet töltek be a lakosság mentő tűzvédelmi ellátásának javításában. Mind a közreműködő, mind a beavatkozó ÖTE-k aktivitása nőtt. Megállapítható, hogy jóval a vállalt riasztási normaidőn belül megkezdik a vonulást (átlag 4:55 perc). Gyorsabb kiérkezésükből adódóan, az emberélet mentésnél és a károk minimalizálásánál is jelentkezik előny. 2018. január 1-től az 50 önállóan beavatkozó ÖTE 154 településen és Budapest 4 kerületében, összesen 4.566 km²-en látják el mentő tűzvédelmi feladataikat, mintegy 700 ezer lakos védelmében. [6]

Nemzetközi tapasztalatok

A külföldi gyakorlat, a nemzetközi tapasztalatok bemutatása érdekében a szerző kilenc európai országban végzett kérdőíves felmérést. Az angol és német nyelvű kérdőívek 50 kérdést tartalmaznak, három fő témakörben csoportosítva: [7]

1. Szabályozási kérdések
2. Szervezeti kérdések
3. Technikai ellátottság

Közös elvként megállapítható, hogy az önkéntességet minden országban értéként, erőforrásként, fejlesztendő területként tekintik, amely gazdaságossága mellett a tevékenység gyakorlati hasznán túlmutat azáltal, hogy közösségépítő szerepet is játszik.

A választ adó országok fejlett demokráciák, a jogállamiság alapján működnek. Ennek megfelelően a *tűzvédelem*, mint társadalmi közügy és közérdek törvényben került szabályozásra. A tűzvédelem fogalmán valamennyi nemzeti törvény egyaránt érti a megelőző tűzvédelmet (tűzmegeelőzés) és a mentő tűzvédelmet (tűzoltás, műszaki mentés).

Megfigyelhető, hogy ahol állami feladat a mentő tűzvédelem biztosítása, ott ezt jellemzően állami tűzoltóságokkal (különböző elnevezésű szervezetekben) valósítják meg. Ezáltal az önkéntes tűzoltóságoknak a szerepe kisebb, kiegészítő jellegű. Az önkéntes tűzoltóságokra minden vizsgált országban vonatkozik a tűzvédelmi törvény, Szlovákiában önálló, önkéntes tűzoltóságokról szóló törvény is.

A szabályozási környezet sarkalatos kérdése az önkéntes tűzoltóságok működésének finanszírozása. Franciaország kivételével, az önkéntes tűzoltóságok működési kiadásait jellemzően a települési önkormányzatok fedezik. A fejlesztésekhez a legtöbb országban központi, tartományi vagy tűzoltószövetségi támogatás igényelhető.

Térítésben, juttatásban korlátozott mértékben részesülnek az önkéntes tűzoltók a megkerdezett országokban. Németországban és Ausztriában minden település szabad döntése a költségterítés megfizetése, amelyet alapszabályban kell rögzíteni.

A képzettség terén az önkéntes tűzoltói tevékenység végzéshez alaptanfolyamot kell végezni, amely 40 és 70 óra időtartam között változik országtól függően. A már állományban lévőknek további szakképesítések megszerzésére van lehetősége, illetve a minősítő vizsga időszakos, ismétlődő letételére kötelezettek.

A készenlétben tartott gépjárművek száma országonként, településenként változó. Minimálisan 1 db gépjármű készenlétben tartása kötelező. A laktanyába való beérkezésre, a kivonulásra és helyszínre érkezésre előírt normaidők országonként jelentős szórást mutatnak.

Normaidők

A riasztást követő beérkezésre csak a francia gyakorlatban van előírás, ez 5 perc. A kivonulásra Horvátországban az idő-korlát 5, Szlovákiában 10 perc. A legtöbb ország normaidő előírásai a helyszínre érkezésre vonatkoznak, Szászországban 9 perc, Franciaországban lakott területen 10, azon kívül 20 perc. Horvátországban a kikerzési normaidő 15 perc. [7]

A kérdőíves felmérés a választ adó országokban erősen heterogén gyakorlatra mutatott rá. Számos szempont determinálja az önkéntes tűzoltóügy helyzetét, a közjogi berendezkedéstől, a tűzoltósági szervezeti rendszeren át, a helyi kezdeményezések jelentőségéig.

Az önkéntesek szerepe

Az önkéntes tűzoltóságoknak az országok – így Magyarország – tűzvédelmi rendszerében betöltött szerepe a következőkben összegezhető.

1. A lakosság mentő tűzvédelmi biztonsága érdekében első beavatkozóként alkalmasak arra, hogy rövid időn belül megkezdjék az életmentést, a tűzoltást, illetve műszaki mentést.

2. A nagyobb helyismeret révén pontos és szakszerű információkkal látják el már a tűzjelzés és vonulás időszakában is a hivatásos tűzoltóság egységeit; illetve kérésük után a kárhelyen közreműködnek a tűzoltásban, műszaki mentésben, vagy egyéb módon segítik a hivatásos tűzoltó egységek tevékenységét.
3. Technikai eszközeik, megfelelő szakmai ismeretekkel rendelkező tagságuk révén alkalmasak a tűz megelőzési tevékenységben való közreműködésre, valamint katasztrófavédelmi, környezet- és természetvédelmi, az ár- és belvíz elleni védekezési feladatok ellátására.
4. Az önkéntes tűzoltó egyesületek működése gazdaságos. A tűzoltói feladatot ellátó egyesületi tagok tevékenységükért bér, illetve bérjellegű juttatásban nem részesülnek.
5. Az önkéntes tűzoltó egyesületek tradicionálisan közösségépítő tényezőként vesznek részt a helyi közösségi életében, jelentős szerepet vállalnak az ifjúság nevelésében.

Felhasznált irodalom

- [1] 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- [2] 1996. évi XXXI. törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról.
- [3] VARGA Ferenc: *A mentő tűzvédelem optimális diszlokációjának területi és szervezeti szintű kidolgozása, a meghatározó szempontok elemzése* MŰSZAKI KATONAI KÖZLÖNY XXVIII.:(3.) pp. 15-40. (2018)
- [4] VARGA Ferenc: *A hazai mentő tűzvédelem szervezeti és technikai fejlesztési lehetőségeinek kutatása, különös tekintettel az önkéntes tűzoltóságok növekvő szerepére.* Doktori Értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Budapest, 2018.
- [5] VARGA Ferenc: *Önkéntes tűzoltó egyesületek napjainkig.* VÉDELEM - Katasztrófavédelmi Szemle 22: (6) pp. 13-15. (2015)
- [6] FÜLEP Zoltán: *Önkéntesek, a beavatkozó ÖTE-k fejlesztési tapasztalatai.* VÉDELEM - Katasztrófavédelmi Szemle 25:(4) pp. 43-46. (2018)
- [7] VARGA Ferenc: *Internationale Erfahrungen der freiwilligen Feuerwehren.* HADMÉRNÖK XIII. Évf.:(I. különszám KÖFOP) pp. 160-176. (2018)⁷

Dr. Varga Ferenc tű. ddtb. igazgató

Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság, Budapest

Fotó

Viharkár Szabolcsban – összefogás